

Deliberationes tudományos folyóirat

15. évfolyam 1. szám 2022/1, 8-21. oldal

Kézirat beérkezése: 2022.11.02.

Kézirat befogadása: 2022.11.17.

[10.54230/Delib.2022.1.8](https://doi.org/10.54230/Delib.2022.1.8)

Deliberationes Scientific Journal

Vol.15; Ed.No. 1/2022, pages: 8–21

Paper submitted: 2nd November 2022

Paper accepted: 17th November 2022

[10.54230/Delib.2022.1.8](https://doi.org/10.54230/Delib.2022.1.8)

A GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS SPECIÁLIS PEDAGÓGIAI ESZKÖZEI

Árpási Zoltán¹, Gödör Zsuzsanna¹, Lestyán Erzsébet², Nyári Csaba¹

1 Gál Ferenc Egyetem, Gazdasági Kar

2 Gál Ferenc Egyetem, Pedagógiai Kar

A gyermekkorban látott szülői minták hatással vannak a következő generációk pénzügyeire, amely hosszú távon az adott ország gazdasági intézkedéseit is befolyásolják. A gyermekek pénzügyi nevelése olyan pénzügyi tudást generál, amely nélkülözhetetlen az életben való eligazodáshoz. Ugyanakkor a hazai felnőtt lakosság pénzügyi műveltsége és kultúrája, pénzügyi tudása csekély. Így a közoktatás feladatává vált, a gazdasági és pénzügyi alapismeretek átadása, mind formális, mind nem formális formában. Már kisiskoláskortól érdemes pénzügyi ismereteket átadni ahhoz, hogy tudatosan gondolkodó felnőtt generáció nőjön fel. Különböző életszakaszokban cselekedtetve, játékos formában a gyermekek fogékonyak ezen ismeretek befogadására is. A sajátos nevelési igényű hallgatók esetén azonban speciális pedagógia eszközök alkalmazása is indokolt, amire a tanulmányban is kitérünk.

Kulcsszavak: pénzügyi tudatosság, speciális pedagógia.

SPECIAL PEDAGOGICAL TOOLS OF ECONOMIC AND FINANCIAL EDUCATION

Zoltán Árpási¹, Zsuzsanna Gödör¹, Erzsébet Lestyán², Csaba Nyári¹

1 Faculty of Economy, Gál Ferenc University

2 Faculty of Pedagogy, Gál Ferenc University

The parental patterns seen in childhood affect the finances of the following generations, which in the long run also influence the economic measures of the given country. Financial education of children generates financial knowledge that is essential for navigating life. At the same time, the financial literacy and culture and financial knowledge of the domestic adult population is low. Thus, it became the task of public education to impart basic economic and financial knowledge, both in formal and non-formal forms. It is worth imparting financial knowledge from an early age to raise a consciously think-

ing adult generation. Acting at different stages of life, in a playful way, children are receptive to receiving this knowledge. However, in the case of students with special educational needs, the use of special pedagogical tools is also justified, which is also discussed in the study.

Keywords: financial awareness, special pedagogy.

BEVEZETÉS

Az utóbbi években, de különösen a 2008-as gazdasági válság okainak és egyéni valamint társadalomra gyakorolt hatásainak elemzése kapcsán egyre inkább a figyelem fókuszába került a pénzügyi műveltség és annak fejlesztése. Ezt felerősítette az új típusú koronavírus-járvány hatására átalakult gazdasági környezet, melynek lényeges eleme a pénzügyi képzések aktualizálása, új súlypontok meghatározása, mint például a pénzügyi digitalizációs folyamat hatékonyságát meghatározó technológiai háttér és annak ismerete, értő felhasználása. Többféle megközelítése létezik a fogalomnak, Csorba felhívja a figyelmet arra, hogy a pénzügyi kultúrának és a pénzügyi műveltségnek létezik közös metszete, de emellett mindkét fogalom birtokol csak rá jellemző területeket is (Csorba, 2020). A magyar közgazdasági nyelvzetben a pénzügyi kultúra kifejezés az általánosan elfogadott, mind a pénzügyi kultúra (financial culture) mind a pénzügyi műveltség (financial literacy) esetében.

Ez a megközelítés jellemzi a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által aláírt megállapodást is, amely szerint a pénzügyi kultúra: „A pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után értelmezni, ezek alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi és egyéb következményeit” (Magyar Nemzeti Bank, 2008).

A GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI MŰVELTSÉG

A pénzügyi kultúra fogalmát Atkinson és Messy alkotta meg, definíciójuk szerint olyan ismeretekről van szó, amelyek elengedhetetlenek a helyes pénzügyi döntésekhez, és amelyekhez képességek, készségek, attitűdök és viselkedésminták együttese is kapcsolódik (Atkinson & Messy, 2012).

MŰVELTSÉG

Az UNESCO szerint a műveltség egy kulcs, amely segít kibontakoztatni az egyénben rejlő szellemi lehetőségeket, illetve lehetőséget ad ahhoz, hogy állampolgárként kiteljesedjen, amely nemcsak mikro-, hanem makroszinten is a gazdaságra és a társadalomra is hatással van, lesz. A műveltség alatt „egy olyan egyszerre egyéni és társadalmi jelenséget értünk, amely alapvető fontosságú a társadalmi, gazdasági és politikai részvétel, illetve fejlődés szempontjából, kiváltképp a mai tudásalapú társadalmakban” (UNESCO, 2005, 17).

A műveltség által az egyén felismeri és mérlegelni tudja azokat a lehetőségeit, amellyel saját céljait elérheti, és amely folyamat alatt tovább fejlődik személyisége, műveltsége is. A pénzügyi és gazdasági műveltség a minőségi élet egyik alapja.

PÉNZÜGYI KULTÚRA

A pénzügyi kultúrának nincs pontos meghatározása, de a hazai és nemzetközi szakirodalomban a kutatók abban egyetértenek, hogy a kultúra egyik részterülete a pénzügyi kultúra is. Az adott kultúra területét Hung és társai 2009-ben számos tanulmány feldolgozásával próbálták definiálni, de lényegében ők is arra jutottak, hogy annyira összefüggő folyamatokról van szó, hogy definíció helyett koncepcióban érdemesebb tovább gondolkodni. A feldolgozott tanulmányok által a kutatás eredménye az lett, hogy kilencféle megközelítési módot „azonosítottak”. Ezek a következők:

1. a pénzügyi tudás;
2. a pénzügyi folyamatok megértése;
3. a pénzügyi tudás alkalmazási képessége és a megszerzett tapasztalatok;
4. a pénzügyi összefüggések és definíciók ismerete;
5. a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalának képessége;
6. a legalapvetőbb pénzügyi fogalmak ismerete;
7. az egyszerű (alapvető) pénzügyi döntések meghozatalának képessége;
8. a megalapozott és tudatos döntések meghozatalának képessége; valamint
9. az egyszerű pénzügyi fogalmak ismerete.

(vö. Béres, 2013)

Hazánkban a Magyar Nemzeti Bank 2008-ban, figyelembe véve a pénzügyi kultúra koncepcióit, a következő definíciót fogalmazta meg: „A pénzügyi ismeretek és készségek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit” (Magyar Nemzeti Bank, 2008).

A PÉNZÜGYI KULTÚRA ÉS A TÁRSADALOM

Társadalmi szinten a pénzügyi kultúra fejletlensége vagy fejlettsége kihatással van az adott ország gazdaságára is, így annak fejlesztése az állam érdekét szolgálja. Nagyobb megtakarítással rendelkeznek azok az országok, ahol a társadalom pénzügyi kultúrája magasabb, hiszen az egyén szintjén, vagyis a lakosság pénzügyi műveltsége, kultúrája az, amely biztosítja az adott pénzügyi rendszer stabilitását. Mikroszinten, amennyiben az egyén képes helyes pénzügyi döntéseket hozni saját háztartásán belül, akkor nagyobb valószínűséggel elkerüli a hitel spirált vagy a drága hitelkonstrukciókat. A lakossági megtakarítások területén biztonságos összeggel rendelkezők azok, akik hatékony háztartási költségvetést vezetnek, így hitelképességük is pozitívabb. A banki szektorban ezek a la-

kosok a hitelképes ügyfelek, akik alacsony kockázatú jövedelemforrásként jelennek meg. Azokban az országokban tehát, ahol a lakosság, a társadalom magas pénzügyi kultúrával rendelkezik, mikroszinten biztosított az állam számára, hogy elkerülhetőek legyenek azok az intézkedések, amelyek az újraelosztásra vagy a stabilizációs célokra irányulnának (Béres, 2013).

Hazánkban a gazdasági válság előtt, a rendszerváltást megelőzően olyan generáció nőtt fel, melynek tagjai nem tudtak tudatos döntést hozni pénzügyeikben, és igen gyakran a „hitelt hitellel való kiváltás” stratégiája az úgynevezett hitel spirálba vezette őket. Az egyén szempontjából a pénzügyi és gazdasági kultúra alapjai képzik az értékes, minőségi életet. A pénzügyi műveltséghez hozzá tartoznak olyan készségek, képességek, mint az általános tájékozottság, az összefüggések átlátása és megértése, az alkalmazható tudás. Napjainkban nagyon gyors változások tapasztalhatóak a gazdasági és pénzügyi világban, amely kihatással vannak a foglalkoztatásra is, így a hétköznapi emberek, a munkavállalók mindennapi döntéseit is nagyban befolyásolják.

„A legújabb nemzetközi és hazai pénzügyi műveltség (financial literacy) vizsgálatok egybehangzóan, a lakosság pénzügyi műveltségének súlyos hiányosságaira hívják fel a figyelmet” (Horváth, 2017, 1). A szakemberek ezért az oktatás területén próbálnak változást elérni. Hazánkban, a paradigmaváltás hatására, ez a célkitűzés már a 2012-ben létrejött Nemzeti alaptantervben megtalálható. A képesítési keretrendszerben megfogalmazott területek a tudás, a képesség, az attitűd és a felelősség szintjeit érintik. Fontossá vált, hogy a gyermekek minél előbb pénzügyi, gazdasági műveltséget szerezzenek, továbbá az is, hogy olyan felnövő generációt neveljünk, akik a problémamegoldó gondolkodásmódot a lehetőségeikhez mérten elsajátítják. A pénzügyi ismeretek oktatásánál fontos szempont lett a hétköznapi élethez szükséges készségek fejlesztése, ami a fiatalabb nemzedék szemléletmódját megfelelően alakítja a pénzügyi és gazdasági döntésekhez. Ugyanakkor egy tanulmány arra is kitér, hogy Magyarországon az intézményi oktatás szereplői nem értik ennek a témának a fontosságát. Ennek egyik jele, hogy 2017-ben a gimnáziumokban nem oktattak gazdasági és pénzügyi ismereteket, illetve hiányoztak a szakképzett pedagógusok is. Az integrált oktatás keretein belül több különböző műveltségterülettel kapcsolták össze az adott ismeretek oktatását. Megjelent a Pénz7 program is, ahol témahetek keretében próbálják a pénzügyi tudatosságot fejleszteni. Hazánkban 2018 ősztől megkezdődött az iskolákban a pénzügyi ismeretek oktatása. Magyarország a pénzügyi műveltség meghatározásánál az OECD definícióját tekinti követendőnek, mely szerint „[a pénzügyi műveltség] a szükséges tudás, tudatosság, attitűdök és magatartás kombinációja annak érdekében, hogy az egyén megfelelő pénzügyi döntéseket hozhasson, hogy így önmaga számára pénzügyi jólétet biztosíthasson” (OECD, 2018).

PISA-VIZSGÁLAT: A PÉNZÜGYI MŰVELTSÉG MÉRÉSE

A közoktatás területéről jól ismert PISA jelentések, minden ország számára fontos információkat tartalmaznak, és kiemelt figyelemmel kísérik az eredményeket is. Hazánk

tekintetében közismertek az egyre romló eredmények, amelyek közül a legaggasztóbb a problémamegoldó gondolkodást igénylő matematikai tudás, amely 2012-ben egy nagy visszaesést mutatott, és azóta stagnál, holott a pénzügyi műveltséghez szorosan kapcsolódik. A természettudományos ismeretek, ahol a szövegértés is fontos, szintén rossz mutatókkal rendelkezünk. A pénzügyi műveltség méréseiben hazánk sem 2012-ben, sem 2015-ben nem vett részt. Az OECD, 2014, illetve az OECD, 2017 vizsgálatok eredményeinek legfontosabb összefoglalásai a következők voltak:

- súlyos hiányosságok a középiskolások tudásának, képességeik területén;
- 2012-ben nehézséget okoztak a következő számítások: „bruttó-nettó nagyságok, az áfa és a fizetés esedékessége, a banki egyenlegszámítás értelmezése (Horváth, 2017, 28);
- a 2015-ös felmérések során hiányos ismeretekkel rendelkeztek a diákok a bankszámla vezetéséről, holott a megkérdezettek 1/3-a saját bankkártyával rendelkezett;
- mindkét felmérésnél szembeütő volt az a tény, hogy a „pénzügyi ismeretek és kompetenciák szorosan kapcsolódnak a tanulók társadalmi háttéréhez” (Horváth, 2017, 28);
- akik jobb eredményt értek el, nyitottabbak és attitűdben is pozitívabbak mind a tanulás, mind a pénzügyi műveltség területén;
- illetve ahol jobbak a szövegértési és matematikai eredmények azoknál a tanulóknál a pénzügyi műveltség területén is jobb eredmények voltak tapasztalhatóak (Horváth, 2017).

A PÉNZÜGYI MŰVELTSÉG ÉS A PÉNZÜGYI KULTÚRA FOGALMI MEGKÖZELÍTÉSEI

A pénzügyi kultúra és a pénzügyi műveltség fogalmakat lényeges megkülönböztetni egymástól, alapvetően azért, mert a kultúra fogalmába tartozó alkotóelemek jelentős befolyást gyakorolnak az egyének tevékenységére és magatartására éppúgy, mint a közöttük kialakuló társadalmi viszonyokra. „A kultúra explicit és implicit magatartási mintázatokból áll, melyek szimbólumokban fejeződnek ki, A kultúra magja tradicionális jellegű, azaz történelmileg kialakult, fejlődő és kiválasztódott elméleteket, gondolatokat foglal magába, különös tekintettel az ezekhez kapcsolódó értékekre” (Kroeber és Kluckhohn (1967, 357. idézi Csorba, 2020, 68). A kultúra fogalmán belül a nem anyagi kultúra meghatározó elemei ebből a szempontból a lényegesek. Huntington nyomán Csorba négy elemet azonosít, az értékek, a hitek, a társadalmi norma és az attitűdök formájában. (Huntington, 2000, 15.; Csorba, 2020). A különböző közösségek saját értékrendje fogja befolyásolni azok cselekedeteit. Az egyes különböző hitek mint a nem tárgyiasult kultúra alapkövei megkülönböztethetnek meg egy-egy kultúrát a többitől. Számtalan történelmi példa bizonyítja, hogy milyen erővel képesek hatni egy társadalomban éppúgy, mint a gazdaság működésében is a vallási hitek és az ezeken alapuló értékek.

A kialakított normák mind az egyén mind a közösség, valamint a társadalom számára irányítúként szolgálnak, közvetítik azok felé a bizonyos konkrét cselekvési helyzetekben

elvárt szabálykövető magatartási formákat. Az attitűdök fogják meghatározni, hogy az egyének mit tekintenek önmaguk számára hasznosnak, így ezekhez vonzódnak, míg másokat elutasítanak.

A műveltség fogalma szellemi értékek összessége, amelyeket egy közösség, egy társadalom a története során kialakít, felhalmoz, és tükrözi a közösség szokásait, életfelfogását. A műveltség hozzásegíti az egyént lehetőségeinek felismeréséhez és kibővítéséhez, megalapozza annak kibontakozását, komplex fejlődését. Mindez nemcsak az egyén, hanem a gazdaság és a társadalom számára is jelentős fejlődést generáló tényező, mivel az egyik kulcsa a felelős állampolgári magatartásnak, a kritikus gondolkodásnak.

A GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS ÁLTALÁNOS ISKOLAI DIMENZIÓI

A gazdasági ismeretek általános iskolai oktatásának szerepe

Magyarországon 2018 ősztől megkezdődött a közoktatásban a pénzügyi ismeretek oktatása. Az intézkedést még kialakulatlan stratégia jellemezte, de első lépésként a tantárgyakba beépített pénzügyismeretekkel az elsődleges cél az volt, hogy a tanulókat megismertessék a helyes pénzkezeléssel, gazdasági és pénzügyi műveltséget megalapozva, a pénzügyi kultúrájuk fejlődjön.

A gazdasági és pénzügyi nevelés tantárgyi tartalma közreműködik abban, hogy a NAT által megfogalmazott kiemelt fejlesztési területek megvalósuljanak. Rávilágít az értékteremtő munka fontosságára, ami nélkül nincs jólét, kiemeli társadalmi tevékenységek feltételeként a gazdaság kiegyensúlyozott működését is. (Oktatási Hivatal, 2020).

A Nemzeti alaptantervben előírt témaköröket tekintve, megjelennek a

- Lokális – regionális – globális kérdések, összefüggések;
- Nemzetközi közgazdaságtani kérdések (pl.: valutapiac ismeretek, nemzetközi együttműködési formák stb.);
- Hosszú távú szemlélet;
- Egyéni és közjó közötti kapcsolatok;
- Fenntarthatóság, a környezettel való összhang a gazdálkodás során.

Ezen felül a NAT kiemeli, „a pénzügyi, gazdasági nevelés, a médiatudatosságra nevelés, a fenntarthatóság a kor elvárásai és új kihívásai miatt kerültek be a fejlesztési-nevelési célok közé” (Horváth, 2017. 31).

ALSÓ TAGOZAT

Alapfokú nevelés-oktatás szakasza, alsó tagozat, 1–4. évfolyama, ahol szintén megjelenik a gazdasági és pénzügyi nevelés az új NAT alapján. A legfontosabb, hogy ez a korosztály az alapvető élelmiszerek árát ismerje, illetve tudjon önállóan élelmiszert vásárolni és a pénzre vigyázni. A matematikai műveleteken belül (az alpműveleteken kívül)

a mértékegységekről szerzett tudását a gyakorlatban, a pénzre vonatkoztatva is célszerű lenne elsajátítania. Cél, hogy ne legyen ismeretlen számára az energiatakarékosság, ezt a mindennapi élethelyzetekben is gyakorolva beépülhessen a gyermek gondolkodásába. A gazdasági és pénzügyi nevelés során a gyerekek megismerkednek, ismereteket szereznek a világ más részén élő gyermekek életszínvonaláról is.

A tudatos fogyasztókká nevelés során fontos a matematikai ismeretek alkalmazása a pénzügyekkel kapcsolatban is, amit közös vásárlás során gyakorolhatnak a gyerekek. A jobb társadalmi helyzetben élő családok gyermekei már az unió közös fizetési eszközeit is jól ismerik. Fontos cél még, hogy játékos formában a gyerekek megismerkedjenek a döntésekkel járó felelősséggel, kockázatokkal, a hasznok vagy a költségek fogalmával is.

A játékos formában a gyerekek könnyebben sajátíthatják el a gazdasági és pénzügyi fogalmakat, illetve folyamatait.

Játéktár:

- *Szerepjátékok- szituációs helyzetgyakorlatok/vásárlás:* kezdetben játékpénzzel tantermi körülmények között, majd később például az életvitel és technika órákon a főzés tananyagán belül az együttes „piacozás”, amikor is az osztálypénzből, bevásárló listával a gyerekekkel együtt vásároljuk meg az alapanyagokat. Ebben az esetben a tanulók írják össze a hozzávalókat, készítének költségvetést, kezelik a pénzt, vásárolnak be. Így személyesen tapasztalják meg azt a folyamatot, ahogy az étel az asztalra kerül.
- *Gazdasági társasjátékok:* monopoly vagy activity-játék. Online térben például a JAM MESE programja, ami felöleli az óvodás, a kisiskolás és a középiskolás kort úgy, hogy közgazdasági és vállalkozói ismereteket az adott korosztályra adaptálja.
- *Vetélkedők:* amelyek nemcsak az ismeretek gyakorlatba való alkalmazását teszi lehetővé, hanem pozitív önértékelést, versenyszellemet, és azt a készséget is fejleszti, ami a csapatmunkához elengedhetetlen.
- *Keresztrejtvények:* amelynek témái korosztályokra szabva lehet háztartás, szolgáltatás, valuta, áru, szükséglet, ... stb. (Kovács, 2015).

FELSŐ TAGOZAT

Gazdasági és pénzügyi ismeretek a közismereti tárgyakba, a történelem és a földrajz tantárgyaiba épülnek be. Az 5–8. évfolyamában a fejlesztési területek és nevelési célok alatt találhatjuk meg a Gazdasági és pénzügyi nevelést. A kompetencia alapú oktatásnál a kulcskompetenciákon belül kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia fejlesztése, mint fő fejlesztendő terület van jelen.

A gazdasági tevékenységek, illetve a vállalkozói kompetenciák olyan képességekre és ismeretekre épülnek, mint például:

- kreativitás,
- az újtással kapcsolatos pozitív attitűd,
- felelősség vállalás saját cselekedeteink iránt,
- a változáshoz való viszonyulás,
- sikerorientáltság.

Az 5-8. évfolyamos gyerekek, tanulók a legtöbb pénzügyekkel kapcsolatos tudást a matematikán keresztül sajátítják el. A matematika tantárgyon keresztül az algebra, a számtan különböző témakörei alapozzák meg ezt a fajta tudást. A történelem tantárgy a pénzgazdálkodás témáját különböző történelmi korszakok megismertetése által „tanítja”. Különálló tematikai egységként szerepel a tantervben, tanmenetben a gazdasági, pénzügyi tudás témakörei, de ezek csak alacsony óraszámban valósulnak meg. Három műveltségterület ad lehetőséget, heti 15 órában a tizenéves korosztálynak arra, hogy a pénzügyekkel kapcsolatos tudásukat bővítsék. Ezek az ember és társadalom, a földünk – környezetünk és az „életvitel és gyakorlat” (Harangozó, 2015). Ugyanakkor elmondható a NAT kulcskompetenciái lefedik a gazdasági és pénzügyi alapismeretekhez kapcsolódó fejlesztési területeket.

Játéktár, amelyet Kovács Éva, gazdaságismeret szakos tanár állított össze, és amely az Új Köznevelés 2015/4 számában is megjelent, a következők:

- *Fogalom és definíciókártyák*: a gazdasági vagy pénzügyi fogalmak és a hozzájuk kapcsolódó definíciók kártyán való megjelenítése számos játékos tanulási helyzetet eredményeznek. A kártyák rendezgetése vagy párosítása a szakember szerint nem csak bevésődési folyamatot erősíti, de számonkérésnél is alkalmazható (Kovács, 2015).
- *Gazdasági TOTO*: szintén a bevésődést támogatja, a feleletválasztós feladatlapok gazdasági fogalmakat tartalmaznak.
- *Puzzle*: a cselekedtetés pozitív előnyeit kihasználva különféle ábrák, grafikonok vagy gazdaságtérképek szétollózott képeinek összeillesztése, tovább segíti a megértést.
- *Gazdasági társasjátékok*: JAM MESE program, adott korosztályra adaptált játékaik, amelyek a pénzügyi és gazdasági folyamatokat, azok összefüggéseit, a különböző tranzakciók folyamatát segítik értelmezni, megérteni.
- *Szituációs helyzetgyakorlatok*: A piac, a szükséglet és a piac viszonya vagy éppen a családi döntéshozatal / családi költségvetés ismerhető meg úgy, hogy a helyzetgyakorlatokban életszerű problémákat vetünk fel, amelyben a gyerekeknek kell állást foglalni, érvelni, meggyőzni oly módon, hogy közben a szükségleteiket rangsorolják az adott pénzügyi kereteikhez. A szituációs helyzetekben például fogyasztói reklamációt vagy felvételi beszélgetést is lehet „gyakorolni” (Kovács, 2015).

Végül egy érdekesség a tizenéves korosztály számára az „Értem a pénzem” nevű társasjáték. Különlegessége abban rejlik, hogy a forint bevezetésének jubileuma alkalmával jelent meg. Magyarország történelmi korairól és azok pénzeiről szóló izgalmas játék, melynek előnye, hogy online is letölthető. Egyszerre tanulható „láthatatlanul” a magyar történelem, miközben fejlődik a gyermek pénzügyi műveltsége is.

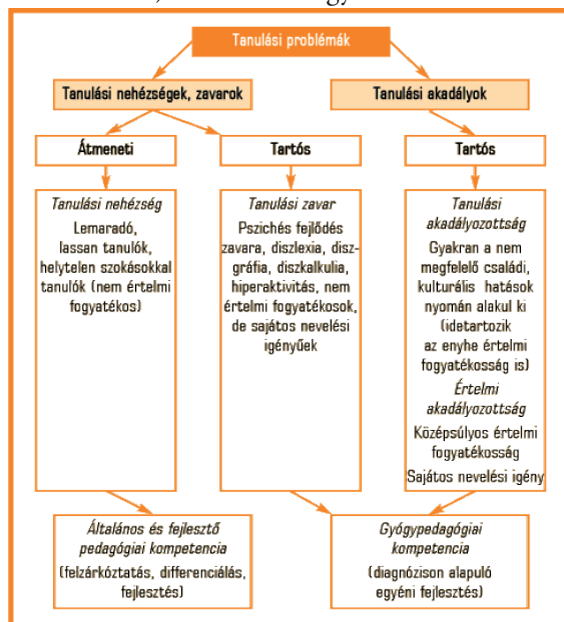

A GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS ÉS AZ INTEGRATÍV PEDAGÓGIA KAPCSOLATA

Az adaptív oktatás jelentősége az integrációs törekvésekkel, az integratív pedagógia által megerősödött. Az integrált nevelés-oktatás vagy együttnevelés „a különböző okoknál fogva a tanulásban akadályozottak együttes oktatása-nevelése hasonló korú és ilyen zavarokat nem mutató társaikkal” (Csányi, 1995, 5).

Az OECD definíciója szerint „sajátos nevelés igényű az a gyermek, akinek a többiekétől eltérő, megemelt szintű megsegítése szükséges. A speciális nevelési szükséglet megfogalmazás a környezetnek szól, annak figyelmét hívja fel arra, hogy ezt kielégítse” (Jászi, 2013.42). Hazánkban a Sajátos nevelési igényt a hatályos köznevelési törvény definiálja, miszerint: „Sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrumzavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.” (2011. évi CXCV.4§25.)

A tanulási problémás gyermekek egy részénél „...sem organikus/biológiai, sem genetikai/familiáris eredetű okokkal nem magyarázható a gyenge tanulási teljesítmény” (Mesterházi, 1995, 28). A tanulási zavarok okai leginkább a személyiségben keresendők (pl.: szorongás), de kihatással vannak a környezeti hatások és sajátosságok is (pl.: a család szociális helyzete, mozaik család) erre a tünet együttesre.

1. ábra Tanulási problémák
Forrás: Új Pedagógiai Szemle 2006/6

SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ DIÁKOK A KÖZOKTATÁSBAN

Amennyiben a gazdasági és pénzügyi műveltség és kultúra megalapozása és fejlesztése fontos cél, úgy a sajátos nevelési igényű tanulók szemszögéből még kiemeltebb feladatként van jelen a közoktatás területén. A tanulási problémákkal küzdő gyermekeket, tanulókat általánosságban olyan környezeti hatások és sajátosságok jellemzik, amelyek ebben a témakörben is hátrányokat generál számukra, amely kihatással lesz a felnőtt életkörülményeikre is. Ezért fontos feladat, hogy a közoktatás első két szintjén megfelelő ellátást kapjanak, az integráció és esélyegyenlőség tekintetében. A törvények, rendeletek számos lehetőséget adnak, amelyek támogató jellegükkel a tanulmányaik elsajátításában, a számonkéréseket is differenciáltan teszi lehetővé. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) kormányrendelet is rögzíti sajátos nevelési igényű tanulók nevelésének-oktatásának elveit.

Az Európai Bizottság irányelvei szerint a 21.századi iskolának három fő jellemzője van. Az első, hogy a tanulókat felkészítése az élethez szükséges kulcskompetenciák gyakorlására. A második fő jellemzője, hogy tananyagközpontú, versenyelvű pedagógiának a kompetencia alapú pedagógiával kell kiegészülnie. Végül a harmadik, hogy megvalósuljon a kompetencia alapú oktatás módszertanának széleskörű kiterjesztése (Némethné, 2014.). Ebben az adaptivitás fontos szerepet játszik. Az adaptivitás olyan folyamat, amely a pedagógusok kompetenciái között megtalálható, hiszen a mindennapi pedagógiai tevékenységük által minden iskolai szinten találkozhatunk ezzel a folyamattal. Az adaptivitáshoz tartozik a differenciálás, a kérdezés, és például a reflexió, alkalmazkodás is.

Az adaptív oktatás szükségessége a felsőoktatásban is jelen van. Az egyetemeken is jelen lévő fogyatékosággal élő hallgatók, szintén igényt tarthatnak a differenciált bánásmódra, többlet jogokra. A felsőoktatási törvény szerint a sajátos nevelési igényű tanuló, már a fogyatékosággal élő hallgató címet viseli. A fogyatékoság módját igazolni kell az adott 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló törvényi rendelkezés alapján. Napjainkban 2500-3000 fogyatékosággal élő fiatal folytat tanulmányokat a felsőoktatásban, ami növekvő tendenciát mutat, ugyanakkor messze elmarad a fejlettebb országok részvételi arányánál.

Az adaptív oktatás szükségességét a felsőoktatásban folyamatosan kutatják, az új innovációkat társadalmi szinten nyilvánosságra is hozzák. Mindezeket azért fontos leírni, mert az oktatási rendszer valamennyi szereplőjének az igényeit egyszerre kell figyelembe venni. Így a gazdasági és pénzügyi nevelés tekintetében a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók mellett az egyetemeken fogyatékosággal élő hallgatóiról sem szabad megfeledkezni. A lifelong learning, azaz az egész életen át tartó tanulás elve miatt ezen tanulók részéről is érezhető hatás jelentkezik az adott ország gazdasági folyamataira.

A GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ DIÁKOK SZÁMÁRA

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, röviden az OECD, napjainkban 34 ország részvételével működik. A pénzügyi ismeretek iskolai oktatására vonatkozóan már 2005-ben irányelveket fogalmazott meg. Ez a szervezet az, amely megszervezi és lebonyolítja a PISA méréseket is. Mivel az általános, illetve a középiskolák tanulói között az integráció révén tömegesével vannak jelen a tanulási problémákkal vagy fogyatékkal küzdő tanulók, így a PISA felmérések eredményeit az ő tudásuk is befolyásolja. A pénzügyi műveltségterületek vizsgálatánál olyan eredmények születtek, amelyek további innovációkra hívják fel a szervezett figyelmét, legfőképpen a tantárgyakon belüli fejlesztések lennének azok, amelyek tovább növelnék a pénzügyi műveltséget a közoktatásban résztvevő tanulók esetében (Mihályi, 2015).

A pedagógiában, gyógypedagógiában tapasztalható paradigmaváltások hatására az élményalapú oktatással, a modern IKT eszközök megjelenésével pozitív változások vannak születőben. A sajátos nevelési igény esetén a játékoságnak, a cselekedtetésnek még nagyobb jelentősége van. Így a tanórákon kívüli szabadidős foglalkozások alatt ma már olyan társasjátékokkal ismertethetjük meg a tanulókat, ami a pénz használatára tanít játékos kereteken belül, a szociális készségeket, a problémamegoldó képességet, az algoritmikus gondolkodást is fejleszti.

KÉSZSÉG- ÉS KÉPESSÉGFEJLESZTÉS:

A képesség fogalma a Pedagógiai Lexikon szerint a következő: „A fejlesztő hatású tevékenységek tudatos pedagógiai tervezése és irányítása; ennek eredményeként alakul ki az egyén általános és speciális képességeinek az a rendszere, amely az adott tevékenység és a ráépülő tevékenységek magasabb szintű, sikeres végzését eredményezi. Az iskolai fejlesztés a tananyag feldolgozása (az ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítása) során történik. A képességfejlesztés feltételei: 1. a kialakítandó képességek, képességrendszerek hierarchikus összerendezése, követelményekben való megfogalmazása; 2. a képességek egymásra épüléséhez igazodó tananyag és feladatok összeállítása 3. a tanuló önálló, aktív tevékenysége; 4. a képességszintek folyamatos ellenőrzése. A képességfejlesztés célja a személyiség képességeinek maximális kialakítása, optimális szintre emelése.” (Pedagógiai Lexikon II. kötet, 1997, 89.)

Az eredményes tanulási folyamat elengedhetetlen eleme az intellektuális képességek fejlesztése. A pedagógusok számára nagy kihívást és felelősséget jelent az eltérő képességű és szociokulturális környezetből érkező tanulók magas szintű fejlesztése differenciált környezetben és módszerekkel. A kognitív képességek fejlettségének szintje meghatározza és befolyásolja a tanulók ismeretszerzését, a tananyag-feldolgozás hatékonyságát, az összefüggések felismerését, a problémamegoldás folyamatát.

Az eredménye képességfejlesztés feltételei között a következők:

- a tanuló megismerése, (képességei, személyiség jellemzői, érdeklődése, haladási üteme stb.)
- megfelelő motiváció,
- megfelelő tanulási környezet biztosítása,
- szemléltető eszközök változatossága,
- tevékenységközpontú módszerek alkalmazása.

Játéktár

- *Monopoly*: A pénzgyarapodására, a csőd fogalmára irányítja a játékos figyelmét. Megtanít célokat állítani, és annak érdekében takarékosagra is tanít.
- *Gazdálkodj Okosan*: rávilágít, hogy a helyes pénzhasználattal, takarékoskodással az életszínvonal emelhető.
- *Cashflow 101*: Robert Kiyosaki találmánya. Maga a játék olyan fogalmakkal ismereti meg a gyermekeket, tanulókat, mint a könyvelés, befektetés, számviteli fogalmak. A játék megtanít arra, hogy megvalósítsuk az álmainkat, úgy, hogy tudatos pénzhasználattal, gazdasági döntéshozatalok révén elérhetünk egy kitűzött célt.
- *Alhambra*: 2003-ban az Év játéka stratégiai gondolkozást fejlesztve a helyes gazdálkodásról szól. Klasszikus stratégiai játékok egyik képviselője, amely inkább a helyes gazdálkodásra tanít, illetve a játék alkotó elemeinek egyenként való megvásárlásánál a pénz nemekkel és az árakkal ismerkednek meg a gyermekek.
- *Szerepjátékok- szituációs helyzetgyakorlatok*. osztálytermi környezetben, illetve valós hétköznapi környezetben zajló vásárlások elősegítik a pénz kezelését, a stratégiai gondolkodás, illetve a probléma megoldó gondolkodás fejlesztését is, mind amellet, hogy az adott tanulói csoport szociális készségei is fejlődik.

Ezek a társasjátékok, szerepjátékok jó eszközök a sajátos nevelési igényű tanulók élmény alapú tanítására, mindamellet, hogy fejlesztik a gazdasági és pénzügyi alapismereteiket, pénzügyi kultúrájukat.

ÖSSZEFOGLALÓ

A gyermekkorban látott szülői minták hatással vannak a következő generációk pénzügyeire, amely hosszú távon az adott ország gazdasági intézkedéseit is befolyásolják. A gyermekek pénzügyi nevelése olyan pénzügyi tudást generál, amely nélkülözhetetlen az életben való eligazodáshoz. Ugyanakkor a hazai felnőtt lakosság pénzügyi műveltsége és kultúrája, pénzügyi tudása csekély. Így a közoktatás feladatává vált, a gazdasági és pénzügyi alapismeretek átadása, mind formális, mind nem formális formában. Már kisiskoláskortól érdemes pénzügyi ismereteket átadni ahhoz, hogy tudatosan gondolkodó felnőtt generáció nőjön fel. Különböző életszakaszokban cselekedtetve, játékos formában a gyermekek fogékonyak ezen ismeretek befogadására is.

A közoktatás színterén a NAT által biztosított, a tantárgyakba beépített pénzügyismeretekkel az elsődleges cél az, hogy a tanulókat megismertessék a helyes pénzkezeléssel, megalapozzák gazdasági és pénzügyi műveltségüket, fejlesszék pénzügyi kultúrájukat. Alsó tagozatos korosztály esetében kiemelt cél, hogy ismerje az alapvető élelmiszerek árát, illetve tudjon önállóan élelmiszert vásárolni és a pénzre vigyázni. A matematikai műveleteken belül (az alpműveleteken kívül) a mértékegységekről szerzett tudását a gyakorlatban, a pénzre vonatkoztatva is elsajátítsa. A felső tagozat évfolyamain tanuló gyermeknél a fő cél a kulcskompetenciákon belül a kezdeményezőképeség és a vállalkozói kompetencia, illetve a kreativitás, az újtással kapcsolatos pozitív attitűd kialakítása, a felelősségvállalás saját cselekedeteik iránt, a változáshoz való viszonyulás, a sikerorientáltság fejlesztése. Ezek a képességek, készségek alapjait képzik a pénzügyi műveltségnek, kultúrájának.

Számos olyan tematikus hetekbe sűrített versenyek léteznek az általános iskolás korosztály, a középiskolás diákok számára, amelyek komoly ismeretre, tudásra alapoznak. A Pénzügyminisztérium és az Innovációs és Technológiai Minisztérium, a Magyar Bankszövetség, a Pénziránytű Alapítvány Magyarország Oktatási, a Vállalkozásszervezési Alapítvány vagy akár a Közép-európai Brókerképző Alapítvány elkötelezett az iránt, hogy az új generáció olyan gazdasági és pénzügyi ismeretekkel és szemléletmóddal rendelkezzen, amely tagjait hozzá segíti egy értékesebb, jó minőségű felnőtt élethez, melyben a felelősségvállalás és a kritikus gondolkodás, az energia és pénzügyi takarékoság, a vállalkozó szemléletmód is megmutatkozik.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Atkinson, A. és Messy, F. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. WP15, 32-33. <https://doi.org/10.1787/20797117>

Béres, D. (2013. június 20.). A pénzügyi kultúra - mi is ez valójában? Pénzügyi Szemle Online

<https://www.penzugyszemle.hu/vitaforum/a-penzugyi-kultura-mi-is-ez-valojaban>

Csányi, Y. (Ed.). (1995). *Integrált fejlesztés a kutatás szintjén. Együttnevelés – speciális igényű tanulók az iskolában*. Iskolafejlesztési Alapítvány, OKI Iskolafejlesztési Központ, Budapest

Csorba, L. (2020). Pénzügyi kultúra és pénzügyi műveltség, a pénzügyi magatartás meghatározó tényezői, *Pénzügyi Szemle*, 2020/1, 67-82.

Horváth, I. (2017) A nemzetközi és hazai pénzügyi, gazdasági oktatás eredményei a kutatások tükrében, *Új Pedagógiai Szemle*, 2017/7-8. 18-46.

Jászi, É. (2013). Az Együttnevelés Kihívásai A Pedagógusképzésben, Fogyatékos és nem fogyatékos gyermekek együttneveléséről alkotott pedagógusvélemények jellemzőinek vizsgálata, *Doktori (Ph.D.) értekezés*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógi-

ai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola Neveléstudományi Kutatások Program,42.

Kovács. É. (2015) Játékok és feladatok a gazdasági ismeretek általános iskolai oktatásához, *Új Köznevelés*, 2015/4, 36-40.

Magyar Nemzeti Bank (2008) Együttműködési Megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztése területén <https://www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszfamegallpodas-penzugyi-kultura-fejleszte.pdf>

Mesterházi, Zs. (1995). A tanulási képességről és a tanulási akadályozottságról *Gyógypedagógiai szemle* 1995/1. 26-27.

OECD. (2018). *Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion*, OECD Publishing. www.oecd.org/.../financial.../2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf

Falus, I., Báthory, Z. (Eds.). (1997). *Pedagógiai Lexikon, II. kötet*. Keraban Kiadó.

UNESCO (2005). *Literacy for Life – Education of All*; UNESCO Publishing.

[https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/reference/referencespapers.aspx?referenceid=242022](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/referencespapers.aspx?referenceid=242022)